

GIPSPROJEKTET FÖR VANDA Å

SAMMANFATNING AV SLUTRAPPORTET

Gipsbehandling visade sin effektivitet i gipsprojektet för Vanda å

Gipsprojektet för Vanda å 2018–2020 uppnådde sitt mål: I projektet gipsbehandlades mer än 3600 hektar, dvs. cirka 10 procent av åkerarealen i Vanda ås avrinningsområde. Fosforurlakningen från gipsbehandlade åkrar halverades, vilket minskar övergödningen av Vanda å och Östersjön. Gipsbehandling visade sig vara en billig vattenskyddsåtgärd och kommer även framöver att behövas för att minska näringsbelastningen på Östersjön.

Gipsprojektet för Vanda å genomfördes av John Nurminens Stiftelse, Vattenskyddsföreningen för Vanda å och Helsingforsregionen rf, Finlands miljöcentral och Helsingfors universitet. Projektet finansierades av John Nurminens Stiftelses donatorer och miljöministeriet, och Yara donerade den återvunna gips som användes i projektet under 2019 och 2020.

Gipsbehandling ger goda resultat när det gäller att minska näringsurlakning

Den gipsbehandling av åkrar som utfördes i gipsprojektet för Vanda å halverade fosforurlakningen från behandlade åkerskiften. Behandlingen gick ut på att sprida fyra ton gips per hektar. Totalt beräknas behandlingen av 3 615 hektar åker minska fosforurlakningen från Vanda ås avrinningsområde med 8 500–10 500 kg mellan 2018 och 2025. Gips hindrar inte växternas fosforupptagning och påverkar inte skördarna negativt.

Kostnaden för gipsbehandling är mycket konkurrenskraftig jämfört med andra åtgärder för att minska diffus belastning. När man använde (främst donerad) gips från gödselindustrin blev priset på ett minskat kilo fosfor cirka 57 euro (moms 0 %). Priset innehåller gipset, dess transport och spridning. Beräknat utifrån marknadspriset på gips skulle priset på ett minskat kilo fosfor ha varit cirka 80 euro (moms 0 %). Som en del av projektet genomfördes även ett småskaligt pilotprojekt med naturgips på cirka 80 hektar. Tillgången på naturgips visade sig

vara rätt dålig, och gipsens kvalitet varierade i olika källor. Kostnaderna för att minska ett kilo fosfor med naturgips var mer än dubbelt så höga som med gips som uppstår vid gödselproduktion.

Sjuttiosex gårdar deltog i gipsbehandlingen. Förutom privata jordbrukare deltog också två städer och en läroanstalt. Effekterna på avrinningsvattnets kvalitet följdes upp vid mätstationen vid ån Lepsämänjoki: uppströms från mätstationen gipsbehandlades cirka 40 procent av åkrarna (330 ha). Förändringen av fosforbelastningen för Vanda ås hela avrinningsområde bedömdes utifrån de resultat som erhållits från uppföljningsområdet.

Vattenskyddsåtgärden stör inte öringens fortplantning

Baserat på studier av fiskbestånden, dvs. elprovfiske och ett romkläckningsförsök, försämrar gipsbehandlingen inte fiskbeståndens tillstånd, och även i de gipsbehandlade åkrarnas influensområde lämpar sig vattenkvaliteten för öringens fortplantning.

Idéer för att utveckla gipsbehandlingskonceptet

Projektkonsortiet sökte aktivt efter möjligheter att vidareutveckla verksamhetsmodellen och köpte bland annat gips, transporter och spridning av en och samma tjänsteleverantör. Det gjorde att den kedja av transporter och spridning som lantbrukshandeln organiserade förbättrade informationsflödet i logistikkedjan. Dessutom gjordes flera förbättringar och förtydliganden i avtalet och instruktionerna kring gipsbehandlingen.

Projektkonsortiet tog fram ny information genom att kartlägga leverantörerna av naturgips och genomföra ett småskaligt försök med detta alternativ. Dessutom följde man upp möjligheterna att utnyttja rivningsgips från byggindustrin.

Den information och de praktiska erfarenheter och dokumentmallar som projektet genererade gjordes tillgängliga för andra gipsprojekt.

Identifierade behov av ytterligare forskning

Gipsbehandling har redan konstaterats vara en fungerande vattenskyddsmetod för lerjordar. Projektet identifierade dock fortfarande ytterligare forskningsbehov, särskilt med avseende på gipsens effektivitet och verkningstid för olika jordarter och med olika bearbetningsmetoder. Dessutom kräver den kombinerade effekten av gips och kalk eller gödsel ytterligare utredningar.

Den offentliga finansieringen av gipsbehandling bör fortsätta för att Finland ska uppnå målen för Östersjöskyddet och vattenskyddet

Gipsbehandling kommer att utföras i Egentliga Finland 2020–2024 inom ramen för effektiviseringsprogrammet för vattenskydd, med finansiering från miljöministeriet och under ledning av NTM-centralen i Egentliga Finland. Programmets mål är att sprida gips på minst 50 000 hektar i Skärgårdshavets avrinningsområde. För att målen i åtgärdsprogrammen för vattenvård och i Östersjökonventionen ska kunna uppnås måste spridningsarealen för gips i Skärgårdshavets område ökas.

När effektiviseringsprogrammet för vattenskydd har avslutats bör man inkludera gipsbehandling för stöd från landsbygdsprogrammet, som ingår i EU:s gemensamma jordbrukspolitik, och hitta rätt ersättningsnivåer och incitament så att gipsbehandlingen kan fortsätta som en del av Östersjöskyddet och vattenskyddet. När effektiviseringsprogrammet är avslutat kommer den

nationella finansieringen i ett Finland efter coronaviruskrisen inte att ha de ekonomiska möjligheterna att stödja gipsbehandling i den skala som behövs för att uppnå målen för vattenskyddet.

